

d) Odlišnost konstrukce hospodářské fáze v celku i jejích členů od dosavadních pojetí hospodářské konstrukce.

a) Hospodářská fáze jako celek.

První zásadní rozdíl je v tom, že zde po prvé jsou účely pojímány staticky a nikoli dynamicky. To platí jak o technické tak o hospodářské fázi. Výsledek toho je, že pojmy, s nimiž pracujeme, nabývají určitosti a neměnitelnosti. V technické fázi nemáme více nekonečného teleologického řetězu, nýbrž jen jeden účel, který nemůže být snížen na pouhý prostředek, jeden prostředek, jenž se nemůže více státi prostředkem prostředku. V hospodářské fázi pak získali jsme celý pevný systém (podobný na př. sluneční soustavě v astronomii), v němž máme pouze jeden jediný pojem účelu, byť i tento systém měl celkem čtyři členy. Ačkoli zde jsou tři účely v technickém smyslu, nejsou dva z nich ve smyslu hospodářském účely, ba nemůžeme ani izolovaně mluvit o pouze užitečných nebo o pouze škodlivých představách, neboť to, že užitečná je výnosem, škodlivě-užitečná

Dejme tomu, že podřazené postuláty jsou na př. postulát vzdělání a zdraví. Příslušný kritický postulát budiž postulát ideálu člověka. Nezdálo by se, že predikáty „zdravý a vzdělaný“, kterými je pojem ideálu člověka definován, činí také pojmové (obsahové) znaky jeho? Takovýmto myšlenkovým postupem došli bychom ovšem k výsledku, že pojmový obsah vyššího teleologického pojmu je dán součtem jeho prostředků. Naproti tomu však snažili jsme se dokázat, že součet prostředků netvoří obsah, nýbrž rozsah vyššího účelového pojmu. Nuže, co je tedy správné? Oba prvky nemohou přece býti zároveň obsahem i rozsahem téhož pojmu.

Zdánlivá tato antinomie dá se však vysvětliti. Představa sama a představa něčeho jako chtěného jsou dva různé pojmy. Představa ideálu člověka a postulát takového ideálu jsou dva různé pojmy s různým rozsahem a obsa-

nákladem, ukazuje jasně právě na to, že tu užitečnost a škodlivost jsou v organické souvislosti.

Hospodářská fáze, jak jsme ji konstruovali, jest něčím zcela novým také proto, že podle dosavadního mínění bylo možno vystačiti jak při hospodářských úvahách, tak i při konstrukci pojmů náklad (Kosten) a výnos s pojmy technické fáze, totiž s pojmy prostředku a účelu (postuláty *A* a *B*), jak ještě níže se o tom zmíníme.

β) Odchylné pojetí jednotlivých členů hospodářské fáze a pojmů výnosových (nákladu a výnosu) zvláště.

Odchylná kritéria týkají se většinou pojmů nákladu a výnosu. Měly tedy býti rozdíly mezi pojetím naším a dřívějším vytčeny již při výkladu pojmů. Stalo se tak (str. 161. n.), třebaž jen náznakem, bylo však výslovně řečeno, že se k této otázce ještě vrátíme po výkladu hospodářské fáze, ježto bez znalosti hospodářské fáze není možno pochopiti vývody další. Nyní jsme hospodářskou fází vysvětlili a můžeme podati slíbený výklad.

le m. Účelový pojem (chtěné, postulát, teleologický pojem) a transitivní pojem (předmět chťení) jsou něčím podstatně rozdílným. Obsah (pojmový v daném případě zdraví a vzdělání) transitivního pojmu (v daném případě je jím pojem ideálu člověka) spadá v jedno s rozsahem (sférou) chtěného (s rozsahem teleologického účelového pojmu). Chceme totiž dosažení, pokud se týče splnění představ, jež tvoří predikáty (výrokové prvky) transitivního pojmu (ideálu), v daném případě chceme tedy dosažení vzdělání a zdraví, tedy onoho transitivního pojmu, jehož představu chceme a jež jako taková představuje chtěný účel, jenž má býti dosažen. Dosažením veškerých představ, jež jsou tvořeny predikátními prvky transitivního pojmu, dosáhneme chtěný účel t. j. představu, jež se kryje s transitivním pojmem (ideálem) a tvoří objekt chťení. Rozsah účelového pojmu je dán součtem prostředkových pojmů.

Především však zkoumejme pojmy nákladu a výnosu (pojmy výnosové).

Mé pojmy nákladu a výnosu nesouhlasí s pojmy běžné teorie. Budu brát zřetel pouze k výsledkům, k nimž došli Liefmann a Engliš, jichž výsledky jsou v tomto oboru nejpokročilejší a zároveň se liší od mých nejméně.

aa) Výnosové pojmy mé konstrukce jsou hospodářsky-formální, proto platí jak pro subjektivní tak i objektivní sféru.

Náklad a výnos má jak u Liefmanna, tak u Engliše pouze subjektivní charakter, proto nejsou jejich pojmy hospodářsky formální,

aa) Liefmannovo pojetí nákladu a výnosu.

U Liefmanna je tato okolnost potud v soulase s jeho učením, že je přesvědčením subjektivisty, u něhož „hospodařiti znamená: srovnávati žádoucí pocity libosti, požitky, s pocity nelibosti, obětmi, jež mají býti k jich dosažení vynaloženy...“ (na mnoha místech, na př. Jahrbuch für N. Ökon. u. Staatsw. 108, B. III., Folge 1917, Liefmann: Das Gesetz des Ausgleiches der Grenzerträge, str. 3*). U něho znamená tedy hospodařiti: srovnávati subjektivní výdaje (Kosten), náklad, pocity nelibosti se subjektivními užitky (pocity libosti) — se subjektivním výnosem mé terminologie. Ačkoli prohlašuje subjektivní užitky za užitek a nikoli výnos, neboť tento znamená u něho (str. 4.) „přebytek užitku nad výdaji (Kosten)“, přece myslím, že mohu nahraditi jeho terminologii svou vlastní, abych jasně ukázal, že Liefmann rozumí vlastně pod „hospodářstvím“ úvahy s hlediska subjektivního principu hospodářského. Jeho

*) V následujícím citované stránky značí stránky této jeho práce.

výdaje (Kosten) je třeba chápati jako můj subjektivní náklad, ačkoli k nim Liefmann čítá nejen pracovní ná-
mahu, nýbrž i oběti na statcích, resp. obětované množství
peněz (str. 3.). Podstatným pro hospodářství jest však
jen pojem psychických, tedy subjektivních výdajů („Ko-
sten“ na str. 3.). Věcné statky jsou hospodářsky rele-
vantní pouze jsou-li subjektivně promítnuty. Žádoucí
požitky, pokud jsou ještě žádoucí, nazývá potřebami,
jsou-li dosaženy, užítkem (str. 3.). Nákladem lze tedy
podle něho docílit užitku, nikoli výnosu, výnosem je
mu teprve přebytek užitku nad výdaji (Kosten), tedy
teprve saldo užitku a výdajů (jež u mne se nazývá čistý
výnos). Podle Liefmanna jest výnos žádán a docilován
pomocí výdajů (nákladu, Kosten-Aufwand) jen nepřímou
jako výhodné saldo. Zdánlivě v odporu k tomu praví
ovšem (str. 25.): „Hospodařící subjekty... nemají snahu
po dosažení výnosu. Výnos není jejich cílem; samozřej-
mě, neboť výnos jest pouze výraz pro určitou relaci.“
V tomto výroku jest rozpor pouze zdánlivý a Liefmann
sesiluje jím sám námitku, kterou proti němu vznesl
Engliš, že prý totiž používá výrazu „výnos“ pro dva
různé pojmy, jednou pro zmíněné již saldo, po druhé
pro relaci (vztah) užitku k výdajům (Kosten), což
ostatně Liefmann na str. 35. i připouští, pravě: „Vý-
nos hospodářství spotřebního, to znamená celkový po-
měr užitku k výdajům..., resp. přebytek užitku
oproti výdajům (Kosten), nazýváme spotřebním vý-
nosem.“ Jestliže nyní Liefmann tvrdí, jak jsme jej
shora citovali, že hospodařící subjekt nemá snahu po
výnosu, má tu Liefmann na mysli zcela jistě výnos
v druhém smyslu, totiž zmíněnou již relaci, jak ostatně
z uvedené citace jde jasně na jevo. Nehledíme-li tedy
k rozdílům pouze terminologickým, vidíme, že i podle
Liefmannova učení chce hospodařící subjekt dosáti mi-

nimem výdajů (Minimum an Kosten = náklad v mém smyslu) maximum užitku (hrubý výnos v mém smyslu) a tedy maximální saldo obou (čistý výnos v mém smyslu). To je však právě princip hospodárskosti v subjektivním smyslu.

A nyní přicházíme k důvodům, proč Liefmann nespátřuje v principu hospodárskosti podstatu hospodárství a proč ji ve smyslu své nauky ani spatřovati nemohl. Především proto, že hospodárského principu nelze použítí pouze na představy psychické (rozuměj subjektivní), nýbrž i na představy objektivní. Proto jest mu tento princip současně principem čistě technickým. Praví o tom: „Hospodárský princip, myšlený jako protiklad účelu a prostředku, jest vždy ještě také principem čistě technickým.“*) Vnější pochody jsou u něj povahy technické a nikoli hospodárské, protože nejsou psychické.

Druhý důvod, který byl podle mého mínění také pří-
mým popudem k hospodársky nekompromisnímu subjektivismu Liefmannovu, jest také obsažen v uvedeném citátu. Jsou to slova: „hospodárský princip myšlený jako protiklad účelu a prostředku“. Liefmann spatřuje tedy v hospodárském principu protiklad prostředku a účelu (vztah mezi něčím subordinovaným). Prostředek a účel nejsou však podle jeho názoru v mimohospodárském jednání srovnatelný (Grundsätze, I. Band, str. 354): „Na rozdíl od hospodárství není v technice možné srovnání prostředků a výsledků, srovnání prostředku s výsledkem. Technika... nesrovnává prostředku s účelem.“ V tomto výroku Liefmannově spatřuji východisko všech jeho ostatních omylů. Byť i uvažoval s počátku pravděpodobně taktó: „Mezi prostředkem a účelem není možná srovnatelnost, leč v subjektivní (v terminologii Liefman-

*) Grundsätze der Volkswirtschaftslehre, Stuttgart, Berlin, I. Band, 1923, str. 276.

nově psychické) sféře (v tom právě se mýlí, srov. mé výklady str. 298. n. n.). K zjištění výnosu (jenž jest podle Liefmanna saldem a v mé terminologii se jmenuje čistý výnos) potřebujeme srovnatelné veličiny, protože máme-li odečítávat, musíme míti především možnost srovnávat. Výnosový počet, který se má skládati jen z prostředku a účelu, je možný jen ve sféře psychicko-subjektivistické. Dokonce objektivní výnos peněžní (Grundsätze, 1923, str. 336) jest myslitelný pouze jako objektivace subjektivního. Proto musíme vyhraditi výrazy výdaje (Kosten) a výnos jedině psychické (subjektivistické) sféře. Poněvadž však pojmy výdaje (Kosten), výnos a výnosový počet jsou vzaty z hospodářského myšlení, plyne z toho s přímou logickou nutností, že hospodářské pochody si můžeme představití pouze jako psychické a to subjektivisticko-psychické.“ Poslední věta jest jen logickým článkem, uzavírajícím domnělý myšlenkový postup Liefmannův. Leč i kdyby celý tento myšlenkový postup spočíval na správném základě, zbývala by ještě námitka, že zde nejde o žádný psychismus (pochody přírodovědecké), nýbrž o logismus (vrozené formy rozumu).

Nutným důsledkem uvedeného myšlenkového postupu bylo by dále také to, že by se nám pojednou hospodářský princip ve smyslu Liefmannově rozdvojil. Pro oblast psychicko-subjektivní platil by jako hospodářský princip, i ve smyslu Liefmannově, pro oblast objektivní jako princip technický. Již sám tento důsledek dokazuje podle mého mínění neudržitelnost jednostranného hospodářského subjektivismu, neboť týž princip byl by jednou hospodářským, jednou technickým, podle toho, zda máme na mysli souhrn pocitů libosti anebo souhrn pochodů zevních, jež je vyvolávají. Můžeme si však

konstruovati takové subjekty chtění, jimž můžeme sice připisovati schopnost logického myšlení, nikoli však schopnost pocíťovati libost či nelibost, na př. stát. Což nemůže i stát hospodařiti? Připisovati právnické osobě schopnost logického myšlení jest účelno, protože si nelze představití objektivní účely bez myslícího intelektu, ať již jakéhokoli, třebaš i fiktivního, naproti tomu jsou subjektivní pocity pro tuto okolnost zcela bezvýznamné a nemělo by vůbec žádného smyslu připisovati juristické osobě pocity. Podle Liefmanna nemohl by tedy stát hospodařiti.

Liefmann zná tedy jen jeden subjektivní náklad (Kosten) a výnos, protože tyto pojmy ve své subjektivistické podobě zdají se mu býti komesurabilními.

Z toho se mu podávají tyto závěry:

1. hospodářství lze chápati pouze psychicko-subjektivně, protože bez pojmu výdajů (Kosten) a výnosu nejsou hospodářské úvahy možny a ve sféře mimopsychické a mimosubjektivní nelze si těchto pojmů mysliti.
2. princip hospodářskosti nemůže býti principem specificky hospodářským, protože platí i pro objektivní zevní představy, tedy v oblasti, kam pojmy výdajů (Kosten) a výnos nemají přístup.
3. další důsledek tohoto Liefmannova názoru je ten, že mu není možno, aby charakterisoval onen „zároveň technický“ princip hospodářskosti — který, jak sám učí, platí i pro oblast objektivity — pomocí pojmu výdaje (Kosten) a výnosu, nýbrž že musí za tím účelem sahati k pojmům prostředku a účelu.

Tak se dostává Liefmann, sleduje ještě stále tutéž základní myšlenku, k formulaci principu hospodářskosti jako postulátu minimálního prostředku a maximálního

výsledku *). První pojem obsahuje podle mého mínění kontradikci in adjekto, protože, jakmile je chtěn prostředek minimálně, není více prostředkem, neboť: pokud je něco prostředkem, t. j. nositelem užitečnosti, nemůže býti chtěno minimálně, nýbrž musí býti chtěno maximálně. Jinak znamenalo by to chtěti minimálně něco, co slouží a jest ku prospěchu účelu, čili chtěti něco, co se přičí účelu, což však v sobě chová vnitřní rozpor. Pojmu prostředku naprosto a již pojmově odporuje tendence, jež by co do kvantity směřovala k minimalitě.

ββ) Náklad a výnos v pojetí Englišově.

Analogické subjektivistické stanovisko zaujímá tu Engliš, který ovšem jinak není naprosto výlučně hospodářským subjektivistou. Jeho stanovisko jest zřejmé z výkladů o nákladu a výnosu v jeho „Základech hospodářského myšlení“**): „Člověk jedná, aby zmenšil stav svých strastí. Jednání záleží pravidelně v tom, že podstupuje menší strast, aby zažehnal větší. Práci získává chleba, poněvadž strast práce jest mu menší nežli strast hladu. Práce o sobě jest nechtěna, jest námahou, jest subjektivní škodou“ (§ 9 cit. práce). „Chtěnou jest vzhledem ke svému účelu zažehnati strast větší. Vzhledem k tomuto účelu jest nákladem.“

„Výnos a náklad lze pozorovati a zachytiti zevně, externě. Pravím: Práce, jako pozorovatelská činnost, suroviny, nástroje atd. jsou nákladem; chléb, oholení atd. jest výnosem. Tak se říká v obyčejné mluvě. Avšak tyto vnější zjevy stávají se nákladem a výnosem, jsou-li pozorovány z určitého zorného úhlu, t. j. ze stanoviska hospodařícího člověka, který je chápe a chce jako vzájemně odvažované posuny

*) Resp. úspěchu — v orig. „Erfolg“.

**) Brno, 1922, str. 90.

strasti. Práce jest nákladem, poněvadž jest strastí a má vésti k zmenšení strasti jiné. Proto musíme výnos a náklad chápati též interně; interně jest nákladem strast (ať jest vyvolána vně či nikoli), kterou podstupuje subjekt za účelem zapuzení jiné větší strasti (ať tato vně záleží v čemkoli). Cílem jest chápati změny vnější, což však jest možno jen z interního hlediska hospodařícího subjektu.“

A dále: „Je-li náklad obětovanou škodou za účelem dosažení vyššího užitku, musí býti náklad a užitek, pokud se týče výnos, vzájemně měřitelný. Jak lze měřiti určitý počet hodin práce, určité množství surovin, určité opotřebení strojů atd., jež jest nákladem, na straně jedné, a určité množství vyrobených statků, jež jsou výnosem, na straně druhé? To jest možné subjektivním hodnocením, které nejrozmanitější výnos a náklad chápe jednotně jako uspořenou strast.“

Engliš zná, právě tak jako Liefmann, jen jedinou výjimku z této čistě subjektivistické konstrukce pojmu nákladu a výnosu. Praví totiž (str. 91): „Mimo to lze takové měření provésti i vně, ale jen tenkrát, když jest všeobecná směna a lidé spatřují ve statecích nejen jich přímou konkrétní, nýbrž nepřímou abstraktní upotřebitelnost, takže každý statek představuje jen určité množství abstraktní upotřebitelnosti, vyjádřené v jich jednotkách, t. j. jednotkách peněžních (což vysvitne ještě lépe později). Pak mohu výnos i náklad vyjádřiti a vzájemně srovnati též peněžně. Avšak takovým způsobem lze měřiti jen příbytek a úbytek statků, pokud se týče jich abstraktní upotřebitelnosti, t. j. hodnoty peněžní (ceny). Výnosem podniku jest podle toho rozdíl mezi cenou vyrobených a cenou obětovaných statků. To jest objektivní peněžní výnos činnosti podniků, ja-

kožto pracovní skupiny. Tento výnos se pak dělí mezi podnikatele, kapitalistu a dělníka. Co zůstane podnikateli, jest osobní výnos peněžní podnikatele.“

Tím vyslovuje Engliš zcela jasně, jednou negativně, jednou pozitivně, že s výjimkou peněžního není žádného objektivního výnosu. V prvním citátu konstatoval Engliš výslovně, že výnos a náklad jsou možny jen se subjektivistického stanoviska, kde prý jsou srovnávány posuny strasti. Z toho plyne negativně a contrario, že není možný objektivní výnos. V druhém citátu uznává Engliš objektivní výnos, obmezuje jej však výslovně na případy, jež probíhají peněžně, a prohlašuje, že takovým způsobem lze měřiti jen příbytek a úbytek statků, pokud se týče jich abstraktní upotřebitelnosti. Tím vstupuje vlastně v šlépěje Liefmannovy, který se vyjadřuje takto: „Nesmíme nikdy zapomínati, že čistý výnos peněžní jest stavěn v spotřebním hospodářství, jež za ním stojí, proti psychickému užítku.“ (Das Gesetz des Ausgleiches der Grenzerträge, Jahr. für N. Ö. und Staatsw. 1917, str. 6.) Jinde: „Peněžní zjevy jsou jediným případem, v němž je možno srovnati kvantitně, číselně účel a prostředek. V tom právě záleží vnitřně hospodářská funkce peněz, že poskytují číselný podklad pro dřívější srovnání psychického užítku a nákladu (Kosten).“ (Grundsätze, I. Band, str. 336.)

Checme-li ovšem provésti srovnání peněžního výnosu a peněžního nákladu tak, jak to činí Engliš, musíme přeskočiti řadu hospodářských úvah, neboť od peněžního nákladu nemůžeme přejíti přímo k peněžnímu výnosu; lze říci, že peněžní náklad a peněžní výnos nestojí přímo proti sobě, nýbrž od jednoho přejdeme k druhému teprve po hospodářských oklikách (na př. za peněžní náklad obdržíme v první řadě nákladové statky, t. j. suroviny, pracovní sílu atd., tyto proměníme

v hotové tovary a teprve tyto přinášejí svým prodejem peněžní výnos). Chápeme-li však peněžní náklad jako jen nepřímou srovnatelnou s peněžním výnosem, pak nemusíme sahati vůbec k pojmu peněžního výnosu, abychom došli k pojmu peněžního nákladu. Jinými slovy: Je možno konstruovati peněžní náklad (jako přímý náklad) a srovnati jej (nepřímou) s výnosem, aniž to byl výnos peněžní. Tak na př. koupíme-li za peníze statky poživatelné. Vidíme ostatně i zde jak u Liefmanna tak u Engliše snahu po vertikálním ($A-B$), na místo horizontálním ($B-C$) srovnávání nákladu s výnosem.

Nechceme prozatím podávati dalších důkazů o Englišově subjektivistické konstrukci pojmu nákladu a výnosu, ježto pokládáme uvedené důkazy za postačující. Stejně později musíme se ještě k této otázce vrátiti a vyhledáme raději důvody, které Engliše k této konstrukci přivedly, ačkoli se jinak — jak jsme shora připomněli — nikterak nehlasí k výlučnému hospodářskému subjektivismu jako právě Liefmann.

Vysvětlení nalézáme v předposledním odstavci uvedeného citátu z jeho „Základů“: měřitelnost nákladu a výnosu to je, jež vede jak Liefmanna tak Engliše k analogickému ba přímo identickému myšlenkovému pochodu. Žádoucí komesurabilita obou těchto pojmů nutí oba autory, aby z neshody plynoucí z inkomesurability prostředku a účelu hledali spasné útočiště v subjektivních pocitech, v nichž se domnívají je také naléztí.

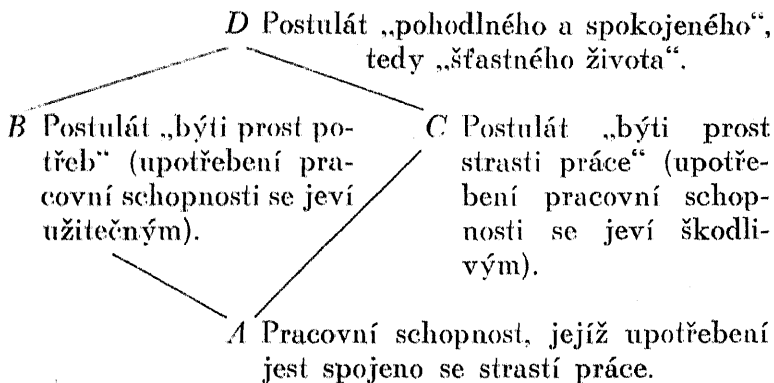
77) Společné východisko obou učení jest mylné, byť ovšem velmi láká k omylu.

Předpoklad obou autorů, že totiž srovnávají prostředek s účelem, srovnávajíce subjektivní pocity strasti práce a ukojení potřeby, není však naprosto správný.

Tento jejich omyl byl podle mého domnění nejen pramenem dalších omylů, nýbrž byl ať přímým či nepřímým podnětem k tomu, že Liefmann a Engliš došli k zcela rozdílné konstrukci hospodářské teorie.

Názor obou autorů o srovnatelnosti prostředku s účelem je neudržitelný. V žádném jimi uvedeném případě není srovnáván účel s prostředkem, ani v případě srovnávání subjektivních pocitů. To je totiž pojmově vyloučeno, protože podmiňující není srovnatelným s podmíněným. Čtenář nechť si připomene, co bylo řečeno na straně 98. a na straně 207. Ve všech těch případech, kde se domněle srovnává prostředek s účelem, není srovnáváno subordinované, nýbrž koordinované. Ve skutečnosti neděje se srovnání podle formule $B - A$, nýbrž podle formule $B - C$. To se zdá snad na první pohled nepravděpodobným, nicméně však tomu tak je.

Abychom totiž mohli srovnati škodu strasti práce s užítkem ukojení potřeby, potřebujeme znáti vyšší účel, s jehož hlediska teprve musíme pozorovati obě veličiny jako navzájem koordinované postuláty, asi podle tohoto schématu:

Z toho jasně plyne, jak bylo řečeno, že odpočet pracovní námahy od ukojení potřeby neděje se podle formule $A - B$, nýbrž podle formule $B - C$.

Přehlédnutí tohoto podle mého názoru velmi důležitého, ba základního poznatku, lze vysvětliti jedině tím, že se hospodářské úvahy nedály v rámci pevné hospodářské fáze.

Poznamenali jsme již nahoře, že tato domnělá srovnatelnost prostředku a účelu při subjektivních pocitech vedla k odlišným konstrukcím hospodářské teorie u Liefmanna a Engliše. Myšlenkový pochod Liefmannův, pokud jej s největší možnou pravděpodobností můžeme ex post rekonstruovati, byl nastíněn již na straně 290. n. n.

Myšlenkový pochod Englišův dál se jinou cestou, ačkoliv vyšel z téže téze (totiž z téze o srovnatelnosti prostředku a účelu při subjektivních pocitech, argument: citát z jeho „Základů“, který jsme uvedli na straně 296. v druhém odstavci shora). Englišovi se jevilo pravděpodobně povážlivým, omeziti hospodaření pouze na cíticí subjekt. Pro pojmy nákladu a výnosu, jejichž komesurabilitu měl za nutnou, jak plyne z uvedeného citátu, nemohl však najíti této žádoucí komesurability v jiné sféře, než ve sféře subjektivních pocitů. Poněvadž tedy výnosový princip zdál se mu plně oprávněným pouze ve sféře subjektivistické, již však nebyl ochoten prohlásiti za jedinou sféru hospodářskou, byl zřejmě nucen ohlížeti se po jiném kriteriu hospodářskosti, než je tento princip. Krátce — musel charakteristikou hospodářskosti přeložiti do něčeho jiného, než je princip hospodárnosti. Přeložil je do obsahu chtěného.

A tak vidíme Liefmanna i Engliše vycházeti z téže základní myšlenky, jež jim každému ukazuje cestu, po

níž se třeba dáti; přesto každý z nich považuje za nutno hledati pravdu po cestě jiné. A ačkoliv je jejich cesty dělí, zůstávají obě vždy ovlivněny východiskovou tézí, neboť tu považují oba za nerozborné axioma. Kdyby byli pojali o tom sebe menší pochybnost, snad by jejich nauka byla se dala směrem poněkud jiným. Kolik práce a námahy stálo objevení tohoto základního omylu, o němž jsme právě mluvili a který má v sobě tolik lákavého, přesvědčujícího a takřka samozřejmého, může oceniti dostatečně jenom ten, kdo dobře zná duševní bystrost a myšlenkovou pečlivost obou těchto mužů.

bb) Výnosové pojmy jsou podle mého pojetí povahy výlučně hospodářské.

Náklad a výnos jsou podle mého pojetí pojmy výlučně hospodářskými, ba jsou to pojmy po výtee (kať exochén) hospodářské. I v tom se liší moje pojetí od pojetí Liefmannova a Englišova.

Jistě i u Liefmanna jsou tyto pojmy, uváděné jako „Kosten“ a „Ertrag“, pojmy výlučně hospodářskými, avšak pouze naše slovní vztahy jsou tytéž, nikoliv již pojmy samostatné. Jsou sice u Liefmanna pojaty jako výlučně hospodářské, avšak zároveň jako výlučně subjektivní, čehož ovšem u mého pojetí není. Liefmann sice též mluví o peněžním výnosu, avšak to je mu jen číselnou náhražkou pro vyjádření subjektivních pocitů. Je to jen logický důsledek jeho důsledně provedeného subjektivismu.

Naproti tomu Engliš mluví zcela otevřeně o technickém nákladu a výnosu, jsou tedy tyto pojmy podle jeho nynějšího pojetí (původně pojímal je pouze subjektivisticky) pojmy formálně teleologickými

a nikterak ne pouze ryze hospodářskými, jak je konstruují já*).

cc) V rámci téže hospodářské fáze máme dvojí pojem nákladu (náklad přímý a nepřímý).

Tento poznatek byl námi již dostatečně vysvětlen a dokázán. Myslím, že se nemýlím, tvrdím-li, že toto rozlišování pojmu nákladu se dosud v teorii hospodářské nedálo — a to na její škodu.

Z tohoto rozlišení plyne jako nutný důsledek, že musíme rozlišovati i dvojí počet výnosový, z nichž každý má svoje vlastní poslání: jeden zjednává nám

*) Jako příklad technického výnosu uvádí Engliš da-
lekohled, při němž skelná hmota zvětšující čočky zároveň zatem-
ňuje paprsky. Při rostoucím zvětšení (skelné hmoty a tím i zvětšo-
vaného předmětu) vzrůstá stále a stále zatemnění, takže od jistého
okamžiku nemůžeme mítí dalšího užítku ze zvětšení, neboť škoda
ze zatemnění jej převyšuje. Diference mezi užítkem a škodou je
podle Engliše vyložene výnosem. „Je to výnos hospodářský?“ ptá
se, „Ne, je to výnos technický.“

K tomuto příkladu jest poznamenati:

1. Je zde očividný odklon od jeho nauky, kterou jsme uvedli citací jeho výroků již shora, totiž nauky, že vnější děje mohou se jeviti jako náklad a výnos jen v jich roli v subjektivní sféře. (Objektivně jen v roli peněžní.) Aby tento odklon a rozpor zcela jasně vystoupil, stačí konstatovati, že zde jde o vyložene objek-
tivní výnos, i když je označen jako výnos technický, což se nesrovnává s nahoře citovanými výroky Englišovými o nutnosti uvedení vnějších dějů ve vztah k vnitřním dějům na linii sub-
jektivní strasti.

Tento jinak překvapující, protože nikde neodůvodněný odklon stane se nám vysvětlitelným teprve pak, jestliže jej poznáme jako důsledek použití mé konstrukce pojmu nákladu a výnosu. Jak jsem ji ponejprv podal veřejnosti v práci „O jednotnou konstrukci finanční vědy“ (Brno, 1929).

Bez prostředkujícího člena mé konstrukce výnosových pojmů

poznání výlučně o výnosu hrubém a to relativním $\frac{Bb}{Aa}$
druhý výlučně o výnosu čistém ($B - C$). Jediný z těchto
počtů sám o sobě nemůže nás nikdy přivést k oběma
těmto výnosovým pojmům zároveň.

To podle mého názoru je nejdůležitější důsledek toho,
že uvnitř téže hospodářské fáze máme pojmy nákladu
dva. Konstrukce počtu relativního hrubého vý-
nosu jest velkou zásluhou Liefmannovou (byť jeho
terminologie byla poněkud odlišná), naproti tomu důle-
žitost počtu čistého výnosu nebyla podle mého
názoru patřičně zhodnocena.

narazili bychom tu na nepřeklenutelné rozpory. Na jedné straně
totiž nutně plyne z požadavku obligatorní originality Englišo-
vých hospodářských postulátů, že náklad a výnos u postulátů
derivativních musí býti technickými. Neboť nelze nahlédnouti,
proč by se mělo mluvíti o těchto pojmech jen u postulátů origi-
nálních. Až potom by tedy jeho nauka byla důslednou. Na druhé
straně však praví ve svém hlavním díle o těchto pojmech, že
jsou možny a přípustny jen s hlediska objektivistického, jež však
jest mu výlučně hospodářským a nepřipouštělo by tedy žádného
technického výnosu.

2. Odvolávám se zde na své poznámky jak byly uvedeny na str. 251.
n. n., z nichž vyplývá, že v daném případě v pojetí Englišově —
i když vezmeme ohled na jeho změněný vědecký postoj k výno-
sovým pojmům ve smyslu jeho nynějšího jich pojetí — nemůže
jít o žádný výnos, tedy ani ne o výnos technický. Neboť zde
nemáme žádnou skutečnou škodu, nýbrž jen ušlý užitek,
který podle Englišova pojetí nemůže zdůvodnit žádný náklad
a tedy ani žádný výnos. Podle mého pojetí zde ovšem rozhodně
máme výnos, však tento výnos je výnosem hospodářským,
protože žádného technického výnosu není.
3. Protože však nechtě interpretovati Englišě slovně, nýbrž podle
smyslu a tedy in optimum, tedy rád přiznávám, že jsou případy,
při nichž nemáme ušlého užítka, nýbrž skutečnou škodu ve
smyslu Englišově, kterou stavíme proti užítka. Že však i v těchto
případech je takový výnosový počet hospodářský a ne technický.

dd) Zhodnocení tří uvedených odchylek.

Všechny tři námi uvedené odchylky jsou podstatné a základní důležitosti: neboť formálně-hospodářská povaha výnosových pojmů pole hospodářské nauky takřka zdvojnásobuje co do rozsahu, rozšiřujíc je totiž o celou objektivistickou (vnější) stránku života, jíž podle Liefmannovy nauky bylo zakázáno vystupovati v rovině hospodářského myšlení. Při tom zároveň byly příslušné problémy námi pojaty a řešeny čistě logicky a nikoliv psychicky či psychologicky. Reklamace platnosti výnosových pojmů výhradně pro hospodářskou vědu jest podle mého názoru stěžejní důležitosti. Neboť máme zjednán pro hospodářskou vědu, aspoň pro hospodář-

to dokáží v dalších vývodech, kde věnuji tomuto důkazu samostatnou kapitolu.

Proč vlastně, musím se ptáti, je v našem příkladě s dalekohledem výnos výnosem technickým? Je to snad pouze proto, že příslušný postulát je postulátem derivativním? Pak je však postulát peněžního výnosu také jen technickým. Nebo je snad snaha po peněžním výnosu hospodářskou proto, že ji lze vztáhnouti na subjektivní princip blaženosti (minima strasti)? Pak je však snaha po maximální viditelnosti hvězd také hospodářskou, protože i ji lze vztáhnouti na týž subjektivní princip. Vidíme, že není žádného kvalitativního rozdílu mezi postulátem peněžního výnosu a postulátem dokonalého dalekohledu. Pak by též na př. výdělečná společnost vůbec nemohla hospodařiti, neboť ta přece sleduje pouze peněžní výnos. Leč že bychom chtěli vybudovati rozdíl mezi technikou a hospodářstvím na protikladu mezi skutečným výnosovým počtem ve smyslu Englišově (počtem, který jest zdůvodněn skutečnou škodou a plyne tedy z dvojsečnosti použití prostředků — viz str. 142. příp. b), který by znamenal výnosový počet technický a mezi pouze zdánlivým výnosovým počtem, který se vyskytuje na př. v konsumním hospodářství (plyne z omezenosti prostředků — str. 142. příp. a) — a podle Engliše není výnosovým počtem, nýbrž pouze volbou, protože tu máme jen ušlý zisk a nikoliv skutečnou škodu).

skou vědu mého pojetí, pevný bod (jakési „ὄδὸς μοὶ ποῦ στῶ“), o nějž se můžeme opřít při všech pochybách. Žádný z dosavadních teleologických pojmů neměl tuto vlastnost hospodářské exkluzivity. Ani pojem užitku či škody, ani pojem prostředku či účelu, ani pojem postulátu, potřeby, statku či upotřebitelnosti. Ano i princip hospodárnosti, toto prastaré kritérium, byl reklamován i pro pole techniky pod rouchem termínu minimálního prostředku a maximálního účelu. Za takových okolností nelze se ani diviti, že hospodářským vědcům se zdálo nezbytným hledati podstatu hospodářskosti v obsahu teleologického snažení. Tak se stalo u Liefmanna subjektivním obsahem postulátu, u Engliše subjektivním i objektivním obsahem postulátů origi-

Tento, podle Engliše jen zdánlivý, výnosový počet spočívající na omezenosti prostředků by byl pak položen za základ pravého kritéria „hospodářskosti“. Proti možnosti takové rozlišovací metody mezi hospodářstvím a technikou bude jasně dokázáno, že i výnosový počet, jenž spočívá na dvojsečnosti použití prostředků, má v rámci ryze hospodářského myšlení rozsáhlou možnost použití, takže nemůže býti kritériem k odlišení hospodářství a techniky.

Jako jediný odlišující znak mezi technikou a hospodářstvím zbývá u Engliše pouze originalita resp. derivativita postulátu.

Avšak pozorovacím sklem tohoto rozlišujícího znaku nebylo by možno nikdy provésti klasifikaci techniky a hospodářství. Neboť není skoro postulátu, který by byl chtěn přímo jako postulát nejvyšší, a tedy skoro každý by byl postulátem technickým. Zároveň však není ani jediného postulátu, který by se nepřímou, nedal převést na postulát nejvyšší. Byl by tedy každý postulát hospodářským, byly by tedy všechny zároveň hospodářskými i technickými, až na postuláty nejvyšší, jež by byly jen hospodářskými. Slo by tedy vždy zároveň o techniku i hospodářství, podle toho, zda bychom si mysleli teleologický řetěz jen co do části, nebo až do konce. Neudržitelnost takové nauky bude později dokázána.

nárních. Po zjištění, že povaha výnosových pojmů je formálně hospodářská, odpadá automaticky Liefmannova domněnka o jich subjektivní jednostrannosti, zároveň však je zřejma nepřipustnost jich užívání v technice, jak by odpovídalo nauce Englišově.

Posléze dvojí náklad v rámci téže hospodářské fáze a jemu odpovídající dvojí výnosový počet vysvětlují tak mnohé, co se přímo cítilo v hospodářské vědě, aniž však dosud mohlo dojíti přesného vyjádření. Neboť Liefmannova volba (Wählen), kterou charakterizuje hospodářskou úvahu a která byla jím sice velmi bystře objevena, avšak zůstala důvody nedoložena, není — jak se ukáže později — úvahou výlučně hospodářskou; kde však hospodářskou úvahou skutečně jest, jeví se býti počtem čistého výnosu. Volba není pojmem hospodářským, pojmem hospodářským je však počet čistého výnosu.

Stěžejní bod úvahy hospodářské byl přeložen z přípravné činnosti (počet relativního hrubého výnosu a stanovení řady, v níž mají se státi jednotlivé akty podle významu relativních hrubých výnosů) do rozhodnutí ve smyslu čistého výnosového výsledku. Tak je vysvětleno výnosovým pojmem i hospodářství konsumní, což se Englišovi zdálo nemožným. Tak — byť i po nepřímé cestě — bylo dosaženo i komesurability výnosových pojmů (nákladu a výnosu) i pro ten případ, že náklad „A“ je prostředkem pro výnos „B“ jako účel, ačkoliv prostředek a účel jako takové nemohly nikdy býti vzájemně porovnány. Nebyly porovnatelný ani tehdy, byla-li pracovní námaha nákladem a krytí potřeby výnosem, neboť dojdeme-li k tomu, že tyto dva pocity mají býti porovnávány a srovnatelný, pak nejde již o účel

a prostředek, nýbrž to již srovnáváme dva koordinované, navzájem sobě škodlivé postuláty. A proto postavíme-li proti sobě v této naší teleologické úvaze nějaký postulát a nějaký jemu škodlivý zjev, nemáme tu vztahu prostředek — účel, nýbrž máme tu dva prostředky, z nichž jeden (*B*) je užitečnější vzhledem k nadřazenému jím oběma postulátu *D* než druhý (*C*).

Dalším důsledkem mého odlišného pojetí pojmu nákladu je to, že jsem ukázal ještě další výlučně hospodářský pojem. Potřeba toho se sice vždy v obecné mluvě cítila, avšak v hospodářské nauce dosud — aspoň všeobecně — tento pojem výlučně hospodářským uznán nebyl. (Tak na př. podle Liefmanna platí princip spoření — Sparprincip — nejen pro oblast hospodářství, nýbrž je reklamován i pro techniku.) Je to pojem spoření, o němž jsem dokázal, že je snižováním nákladu.

6. Podstata „hospodářskosti“: vznik zákona maximálního čistého výnosu.

a) Výsledkem povšechného zkoumání jest alternativa: buď postulát kritický, nebo diakritický.

Když jsme se dostatečně obeznámili s celou hospodářskou fází, prozkoumajíce tuto fázi, v níž musí přec býti dána též podstata „hospodářskosti“, se všech stran jako broušený kámen, jehož všechny fazety chceme postupně pozorovati, pak můžeme již položit si tuto otázku: v čem spočívá podstata „hospodářskosti“? Dokázali jsme, že každý člen této fáze jest nepostradatelný (tudíž žádný není přebytečným, jich celek pak pro hospodářskou úvahu postačující). Zároveň se však ukázalo, že nelze něco charakterisovati jako „hospodář-